

ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б.Д. Гаврилишина
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
на тему:
«Аналіз стану і тенденції розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів
(національний аспект)»

Студента 2 курсу групи МУН-21

Гонти Віктора Сергійовича

Керівник к.е.н. доцент Новак Ю.Р.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ESTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2017

План

Вступ

1. Теоретичні аспекти функціонування ринку м'яса та м'ясопродуктів на території України.
2. Аналіз діючого ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні.
3. Можливості для розвитку та покращення функціонування національного ринку м'яса та м'ясопродуктів.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
1. Теоретичні аспекти функціонування ринку м'яса та м'ясопродуктів на території України.....	5
2. Аналіз діючого ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні.....	8
3. Можливості для розвитку та покращення функціонування національного ринку м'яса та м'ясопродуктів.....	12
Висновки.....	15
Список використаної літератури.....	18

Вступ

Харчова промисловість завжди була вкрай перспективною для економічного розвитку України і наповнювала велику частину державного бюджету.

Ринок м'яса та м'ясної продукції це одна з найважливіших частин харчової індустрії. Її постійний розвиток дає можливість забезпечувати своє населення якісним товаром, а також отримувати значні доходи від експорту за межі кордону. Відповідно, розвиток цієї галузі є пріоритетною позицією у політиці держави. На жаль, не зважаючи на важливість цього ринку він знаходиться в не найкращому стані. Основними проблемами є недовиробництво товару у зв'язку з високими ризиками та невисокими доходами виробників і низька купівельна спроможність населення в наслідок якої створюється враження перевиробництва.

Дослідження даного питання проводиться не вперше. Великий внесок вже зробили вчені: В.І.Бойко, П.С. Березівський, Р.С. Грабовський, І.М. Демчак, П.Т. Саблук ітд. Але наявність розбіжностей в їх поглядах та постійні зміни на ринку показують актуальність цієї проблеми та необхідність повторного дослідження та підсумування ідей щодо розвитку цієї галузі.

Мета курсової роботи, дізнатись про особливості ринку м'яса та м'ясної продукції, його стан в межах України та знайти способи для подальшого розвитку та покращення ситуації на ньому.

Головними завданнями курсової роботи являються:

- вивчення теоретичних аспектів функціонування ринку м'яса та м'ясної продукції;
- аналіз його стану на даний момент в Україні;
- знаходження можливостей для покращення функціонування національного ринку м'яса та м'ясної продукції.

Теоретичні аспекти функціонування ринку м'яса та м'ясопродуктів на території України

Ринок м'яса та м'ясних продуктів - це одна з основних частин продовольчого ринку України, яка має власне специфічне середовище існування, яке в свою чергу створює ринкові відносини, що стосуються абсолютно кожного члена суспільства в не залежності від його соціального статусу чи фінансового забезпечення. Значний вплив на нього мають світові тенденції, які призводять до постійних змін всередині ринку, як на державному так і на регіональних рівнях. [1, с.446]

М'ясний ринок функціонує завдяки вже існуючій інфраструктурі, до якої відносяться не тільки ланки первинної та промислової обробки, а й оптова ланка, ланка роздрібною торгівлі та власне споживачі готової продукції. Ринок м'ясної продукції охоплює усі взаємовідносини між учасниками процесу створення продукту галузі (суб'єктами господарювання) протягом усього циклу, на кожній стадії окремо, починаючи від розведення тварин, їх вирощування, відгодовування і до фасування та безпосередньої реалізації кінцевого продукту населенню. Отже можна підсумувати, що в визначення "ринку м'яса" входять усі суб'єкти господарювання, що стосуються тваринництва, між якими постійно виникають економічні відносини. [2, с.420]

Основними складниками ринку м'ясної продукції можна виділити: попит та пропозицію товару, конкуренція та цінову політику і участь держави у функціонуванні та регулюванні ринкових відносин задля забезпечення рівності між усіма суб'єктами господарювання. Усі з вище перелічених показників знаходяться у стані постійного впливу на них чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. До внутрішнього відносять митну політику держави щодо імпорту, фінансові можливості населення, рівень цін на споживання, структуру населення за віком та обсяги виробництва. Щодо зовнішніх то це імпорт товарів у країну. І для успішного розвитку на ринку потрібний

постійний моніторинг усіх перелічених факторів, кожний з яких є дуже чутливим і може суттєво вплинути на загальний стан речей на ринку.

Кожний ринок має свої особливості функціонування в залежності від специфіки товару. Для ринку м'яса та м'ясних продуктів такими особливостями є :

- різноманіття товару;
- постійне споживання готової продукції;
- недовготривалість зберігання певної частини продукції;
- взаємозамінність товару;
- сталість функціонування в часі та просторі;
- сезонність постачання сировини; [3, с238]

Отже, ринок м'яса має свої особливості, які і вирізняють його серед інших ринків харчової промисловості та змушують підбирати особливу стратегію для просування галузі.

Серед особливостей не можна забувати, що товаром на ринку м'яса являється продукт птахівництва та м'ясного тваринництва, які надзвичайно залежать від того, як буде здійснена господарська діяльність. Кількість м'яса для продажу значною мірою залежить від умов у яких вирощуються птиця та інші тварини, якості корму для відгодовування та при потребі необхідної вакцинації.

На асортимент та цінові показники великий вплив чинить географічне розташування регіону оскільки для підприємства важливо запропонувати споживачу найвигіднішу ціну на товар, а довгі перевезення та утримання м'ясних продуктів вимагають значних коштів, що як наслідок відбивається на вартості. Також не можна забувати про необхідність враховувати національний склад регіону, а також економічний розвиток на території.

Види м'яса за своєю структурою відрізняються навіть в межах одного виду продукту. Його смак, склад поживних речовин у ньому (білки, жири)

різниться в залежності від умов вирощування та забою, а проходження усіх стадій товару, від виробництва й переробки до зберігання та збуту, вимагає наявності особливої технологічної структури.

Останньою але не по значенню особливістю ринку м'яса є її важливість для економіки країни в цілому та окремих регіонів. Окрім цього, якість м'яса, як невід'ємна частина харчового раціону будь-якої людини, визначає рівень життя населення. При цьому попит у великій мірі залежить від таких факторів, як рівень доходу населення, погодні умови та харчові переваги у регіоні.

До особливостей існування українського ринку м'яса можна віднести той факт, що у деяких регіонах країни попит на м'ясну продукцію задовольняється не лише національними виробниками при цьому загальний рівень споживання продукту не дотягує до норми, що в свою чергу відбувається через недостатню підтримку з боку держави. Хоча в окремих регіонах не зважаючи на недостачу виробництва, можливості для нарощування кількості національного м'ясопродукту існують, що доводиться інтенсивним зростанням виробництва протягом останнього часу.

Аналіз діючого ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні

Ринок м'яса та м'ясної продукції завжди був для України чи не найважливішим чинником економічного зростання але з роками ця галузь харчової промисловості погіршує своє становище.

М'ясний ринок пропонує такі основні категорії товарів, як свинина, велика рогата худоба (яловичина, телятина), птиця та м'ясні вироби (ковбаси та консерви). В роздрібній торгівлі велику частину продаж мають ковбаси, консерви, заморожені м'ясо продукти та напівфабрикати.[4. с.36-42]

Таблиця 1

Аналіз динаміки виробництва м'яса і м'ясних продуктів в Україні в 2015 - 2016 рр.

Вид продукції	2015	2016	Відхилення	
			Абсолютне, тис.	Відносне, %
Яловичина і телятина, тис. т:	128	94,3	-33,7	-26,3
- свіжа (парна) або охолоджена				
- морожена	39,4	26,9	-12,5	-31,7
Свинина, тис. т:	157	130	-27	-17,2
- свіжа (парна) або охолоджена				
- морожена	14,2	5,4	-8,8	-62,0
М'ясо і харчові субпродукти свійської птиці, тис. т:	572	649	0,77	13,5
- свіжа (парна) або охолоджена				
- морожена	82,3	90,1	7,8	9,5
Вироби ковбасні М'ясні напівфабрикати (включаючи м'ясо птиці), тис. т	335,0	272,0	-63	-18,8
Разом	1421,8	1341,0	-80,8	-5,7

Згідно з таблицею 1, виробництво м'яса та м'ясних продуктів зменшилось на 5,7 % у порівнянні з 2015. Найбільше серед свіжих продуктів постраждало виробництво яловичини та телятини, більш ніж на 26 % знизилась кількість поголів'я. Такий стан і різке скорочення кількості ВРХ на ринку пов'язаний з

вкрай низькою рентабельністю цієї продукції. У 2014 році рівень збитковості становив майже 36 %. Окрім низької рентабельності можна визначити такі причини масового скорочення кількості ВРХ: по-перше, вирощування придатних для забою особин є довготривалим (для прикладу в порівнянні з птахівництвом) процесом і відповідно інвестиції є ризикованими та мають довготривалий характер повернення; по-друге, розподіл поголів'я між суб'єктами господарювання круто змінився порівнянні з першими роками незалежності України. На початку 90-х, сільськогосподарські підприємства володіли 74% від всієї кількості, а приватні домогосподарства лише 26 %. На даний момент, співвідношення змінилось на 23 % та 77 % відповідно. При такому розподілі не можливе глобальне введення новітніх технологій в процес вирощування. [6]

Свинарство завжди було стабільною галуззю для України але на сьогоднішній день це не так. Рівень виробництва, який впав на 17,2 % не дозволяє повністю покрити необхідність в свинині і з країни експортера, Україна перетворилась в імпортера свинячого м'яса. У 2014 році ситуація покращилась, коли рівень поголів'я сягнув позначки в 7922 тисячі голів але вже до 2016 ця позначка впала до 7079 тис.[7] Рівень споживання свинини у 2-3 рази менший аніж у більшості розвинених країн. Основні причини, які негативно впливають на ринок свинарства це: збільшення витрат на виробництво. Для досягнення необхідної для продажу ваги, потрібно використовувати високоякісні комбікорми, які є надзвичайно дорогими. У загальній структурі витрат, кормова частина займає близько 70 % всіх витрат. Також свій вплив на ціну товару мають такі фактори, як зростання заробітної плати працівників, плата за комунальні послуги зокрема електроенергію та необхідність закупівлі лікувальних препаратів переважно із закордону. Другою причиною є конкуренція всередині ринку. У зв'язку з низькою платоспроможністю населення, віддається більша перевага дешевому курячому м'ясу. В рік у країні споживається 52 кілограма м'яса з яких 45 % курятина і 35% свинина.

Нестабільність виробництва яловичини та свинини призвели до значного попиту на курятини, як на найдешевший продукт. Головними перевагами є значно нижчі ціни на корм та швидкий цикл вирощування. Хоча порівняно з 2014 роком, кількість птиці пішла на спад на 25,5 млн. голів. Також, потрібно врахувати той факт, що не дивлячись на низьку закупівельну ціну національного виробника, ціна імпортного м'яса птиці є ще нижчою.

Таблиця 2

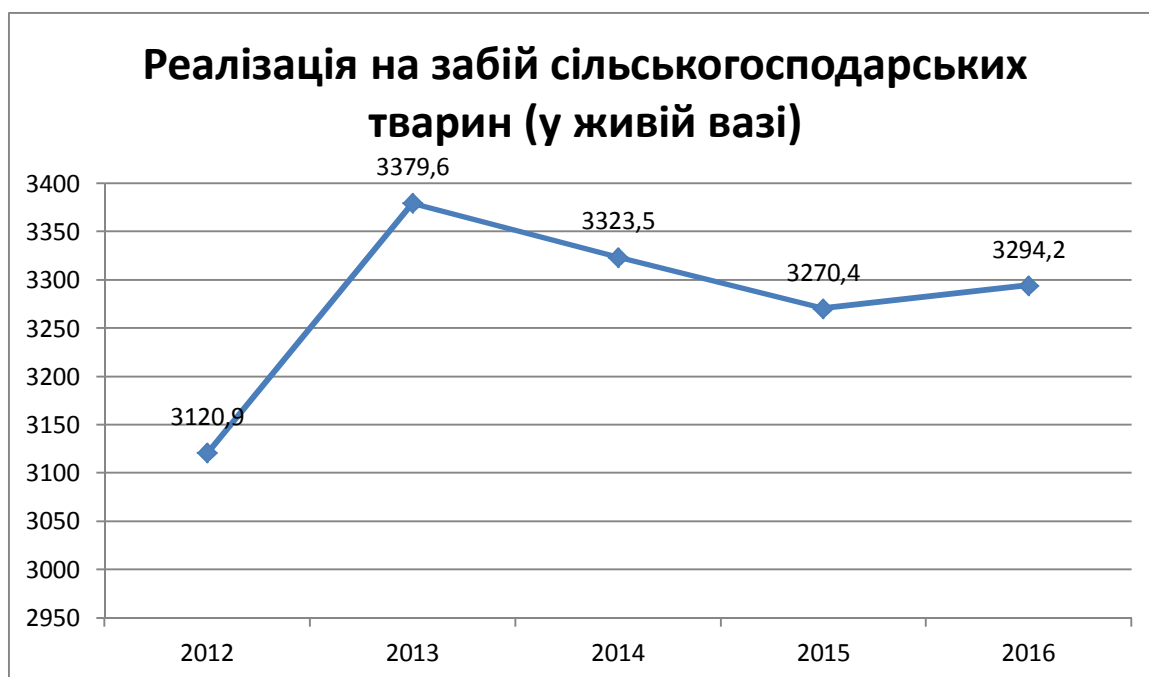
Поголів'я худоби та птиці станом на 1 січня

Усього тис. голів	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016
ВРХ	19624,3	10626,5	6902,9	4826,7	4534,0	3884,0	3750,0
Свині	13945,5	10072,9	6466,1	7576,6	7922,2	7350,7	7079,0
Вівці та кози	5574,5	1884,7	1754,5	1832,5	1735,2	1371,1	1325,3
Птиця млн. голів	164,9	126,1	152,8	191,4	230,3	213,3	204,0

Такі види м'ясної продукції, як конина, баранина, козлятина, кролятина завжди мали не великий рівень попиту і їх вирощування відповідно не зазнає великих змін. Рівень конини у забійній масі на 2014 рік становив 12 тисяч тон, як і попередні 5 років. Такі ж показники щодо кролятини, а саме 13 тис. тон, як і у 2010 році.[8] Лише вирощування та забійна частина баранини та козлятини зменшилась у порівнянні з 2010 роком на 5007 тис. голів та 6 тис. тон відповідно.

Загальна маса м'яса у живій вазі немає різких коливань протягом останніх 5 років. У 2012 році відбулось зростання на 259 тис. тон, але вже у 2015 році цей показник спав більше ніж на 100 тисяч і на даний момент тримається приблизно на тому ж рівні.

Рисунок 1

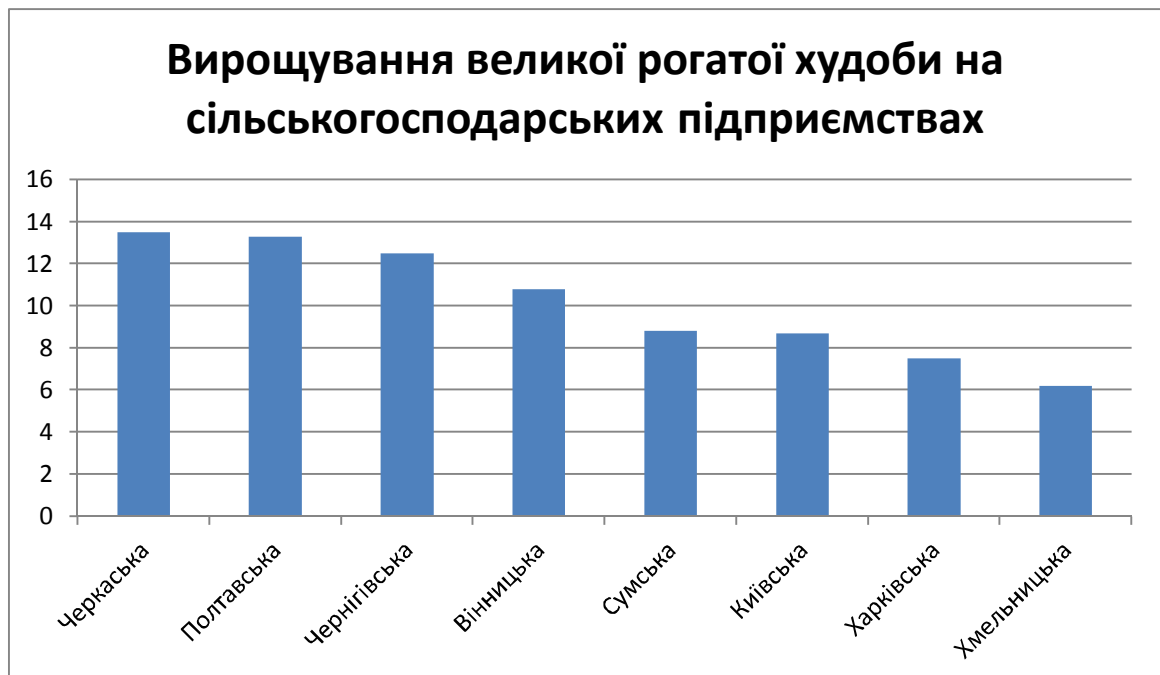
Упродовж останніх років почала занепадати галузь ковбасних виробів. Починаючи з 2013 року кількість виробленої продукції постійно зменшувався. Якщо у тому таки 2013 році частка попиту на ковбаси зменшилась через зростання споживання м'яса, то у 2014 причиною для спаду виробництва було зубожіння населення та початок економічної кризи, яка триває і до тепер. Для прикладу, у 2015 році було виготовлено близько 234 тонн ковбаси, що на 10 % менше ніж у 2014.

Одним з найпомітніших явищ на ковбасному ринку є перерозподіл частки виробництва між дешевою та дорогою продукцією. Найбільшою популярністю, а саме 66 % усього споживання, користуються сардельки та варені ковбаси. Після них з часткою ринку 18,6 % йдуть напівкопчені ковбаси. Такий розподіл відбувається, як наслідок низької купівельної спроможності населення.

Області між собою дуже різняться вкладом у м'ясний ринок. В основному це області західної частини України, такі, як Вінницька, Львівська, Полтавська, Хмельницька, Івано-Франківська та інші. Лишень Львівська та Вінницька області мають більше 300 тисяч голів великої рогатої худоби.

Загальна кількість поголів'я зосереджена в руках домашніх господарств. Вирізняються лише Сумська, Чернігівська, Київська, Полтавська та Черкаська області де розподіл на підприємства зосереджено близько половини всієї худоби (51%, 56%, 56%, 56%, 58% відповідно). [9, с.98]

Рисунок 2

Досвід країн із розвиненою м'ясопереробною галуззю показує, що найкращих результатів можна досягти при замкненому циклі утримання та відгодівлі тварин і з власним виробництвом кормів. У цьому випадку всі економічні переваги – як короткострокові, так і стратегічні – залишаються у сільськогосподарського підприємства та працюють на збільшення прибутку м'ясопереробного комплексу [10, с 90–95].

Основними проблемами для українського ринку м'яса та м'ясної продукції є:

- недостатня допомога з боку держави, а саме недосконале законодавство та занадто м'яка політика щодо імпортованих товарів;
- відсутність ефективного, інноваційного оснащення.

Україна має великий потенціал для розвитку даного ринку за рахунок кліматичних умов, великого попереднього досвіду у цій сфері та великої сировинної бази але для його реалізації потрібна низка заходів для стимулювання національного виробника та захисту від закордонних постачальників.

Можливості для розвитку та покращення функціонування національного ринку м'яса та м'ясопродуктів

М'ясна галузь в Україні, як було визначено з досліджень у попередньому розділі є неймовірно чутливою до будь-яких кризових явищ і виробництво м'ясної продукції зачіпає безліч проблем. Головними проблемами галузі на національному рівні є:

1. Низький рівень доходів населення і його низька платоспроможність.
2. Недостатня підтримка галузі державою.
3. Загроза з боку імпортних виробників.
4. Скорочення кількості поголів'я серед сільського населення.
5. Низька доступність цін на ринку матеріально-технічного забезпечення.
6. Слабка інвестиційна та інноваційна активність у виробництві м'ясної продукції.

Перспективами розвитку даної галузі є:

- Недавнє підписання угоди з Євросоюзом, яка відкриває для ринку зону вільної торгівлі, що дозволяє почати оновлення вже існуючих підприємств, запозичення новітніх технологій виробництва, ресурсозбереження, введення нових технологій обробки та продажу м'ясної продукції з вторинної сировини, розширення асортиментних груп м'яса та м'ясної продукції задля забезпечення споживача товаром від економ до преміям класу.
- Діяльність підприємств з переробки м'яса потребує сучасних форм керування у вигляді стратегічного управління, яке буде спрямоване на стабілізацію стану галузі. При його введенні ефективність вітчизняних виробників значно зросте.

Україна має значний потенціал для розвитку галузі. Для підвищення рентабельності, підприємства потрібно об'єднувати в системи по виробництву, переробці та продажу кінцевого товару. При оптимальній інвестиційній політиці можна добитись вирішення головних проблем, а саме стабілізації та успішної роботи м'ясопереробного комплексу через досягнення стабільного розвитку сировинної бази. Величезний досвід, наявність сировинної бази та зручне географічне розташування – це всі необхідні умови для успішного процвітання сфери виробництва та переробки м'яса.

Необхідна повна корекція векторів державної політики у сфері виробництва м'ясних продуктів, яка полягає у:

- заохоченні введення у процес виробництва зарубіжних та вітчизняних технологій вирощування та переробки м'яса, а також введення дотацій за підвищення ефективності та зниження собівартості продукту.
- підтримування створення великих переробних підприємств, а також допомога по реконструкції пострадянських м'ясопереробних комплексів.
- відслідковування дотримувannya міжнародних норм, стимулювання створення об'єднань виробників м'ясопродукції та переробників м'яса;
- стимулювання ефективних каналів переробки та продажу свіжого та мороженого м'яса.

Державна політика повинна зорієнтувати населення на купівлю товарів національного виробника. Імпорт такої продукції не є перспективним в умовах даного становища в країні. Вдосконалення державного регулювання повинно в себе включати: покращення вже існуючих нормативно-правових актів, а також підведення їх під стандарти міжнародних організацій; надання необхідної допомоги та пільги для виробників м'ясної продукції такої, як яловичина, телятина, свинина; створити програму з видачі довгострокових кредитів (5-10 років) при невеликому відсотку виплат по кредиту; удосконалення нормативно-

правових актів з приводу сертифікації та стандартизації продукції; створення механізму виявлення загроз для продовольчої безпеки України.

Створення зв'язку між підприємства сільського господарства та населенням, що володіє значним відсотком голів тварин, допоможе згладити негативні ефекти від скорочення поголів'я серед селянських господарств. Купівля підприємствами молодих осіб у домашніх господарств дозволить постійно збільшувати приріст худоби. Така практика догодівлі матиме позитивний ефект.

Створення обслуговуючих кооперативів із населення та невеликих фермерських господарств дозволить організувати централізоване постачання кормів для тварин, догляд за пасовиськами, а також центри ветеринарного та зоотехнічного обслуговування. Представництво таких малих форм господарювання зніме навантаження з них і забере їх проблему пошуку споживача, як на ринках роздрібною так і гуртовою торгівлі.

Беручи до уваги всі фактори впливу на ринок м'яса та м'ясної продукції, можна визначити необхідність: системного підходу держави до правлення нормативно-правових актів на, яких базується дана галузь; створення умов для розвитку національного виробника та забезпечення зростання виробництва ним продукту, надання йому допомоги у сферах фінансів та правового забезпечення.

Висновки

Досліджуючи питання стану ринку м'яса та м'ясної продукції в Україні, було визначено, що стан даної галузі потребує втручання та рішучих дій зі сторони держави. Для вирішення проблем з рентабельністю сфери м'ясопереробки, підняття стандартів виробництва, забезпечення конкурентоспроможності національного виробника та збільшення поголів'я світських тварин необхідно створити програму розвитку для усіх галузей м'ясного ринку, яка б могла стимулювати покращення стану великотоварного виробництва, а також забезпечила б рівні умови для функціонування окремих селянських господарств та дрібнотоварного виробництва.

Стратегія розвитку повинна створити можливості для імпортозаміщення тваринної продукції, шляхом використання потенціалу вітчизняного виробника, заміни технологічної складової більшості підприємств, введення інноваційної складової у процес виробництва, а також підтримуючи існуючі підприємства та даючи простір для виникнення нових комплексів.

Отже, не зважаючи на всі труднощі та проблеми, які переслідують м'ясне тваринництво у нашій державі, дана галузь являється перспективною та має значний потенціал для швидкого розвитку. Виконання наведених вище порад, серед яких основним є грамотна державна політика, сприятиме збалансованості цін всередині галузі (від комбікормів до ціни готової продукції), відновленню попиту з боку населення та великому позитивному впливу на економічну складову держави.

Список використаної літератури

1. Ціхановська В.М. Розвиток агропродовольчого ринку України в умовах глобалізації : монографія / В.М. Ціхановська. – Вінниця : Вінн. міськ. друк., 2014. – 446 с
2. Пуцентейло П. Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика : моногр. / П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : ВПЦ “Економічна думка ТНЕУ”, 2011. – 420 с
3. Ринок продовольства: проблеми формування і розвитку / під ред. П. Т. Саблука, В. І. Бойка, М. Г. Лобаса. – К.: ІАЕ УААН, 1996. – 278 с
4. Гурова Н. О. М'ясо-молочна промисловість / Н. О. Гурова. // Економіка АПК. – 2015. – № 2. – С. 36–42.
5. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України / П.Р. Пуцентейло // Вісник Донецького Національного університету, сер. В: Економіка і право, вип..1, – № 2010, – С. 134-137.
6. Газета “Агробізнес сьогодні” №8 (327)/ к.е.н. Ю.В. Кернасюк / квітень 2016
7. Державна служба статистики України / Офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Статистичний щорічник України за 2013р. /За ред. О.Г.Осауленка. – Державна служба статистики України. – К.,2014. – 527 с.
9. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України: науково-аналітичне видання / І.М. Демчак, Д.М. Микитюк, В.О. Завалевська та ін. – К. : НДІ “Укragропромпродуктивність”, 2014. – 98 с.
10. Янковий В. О. М'ясопереробна промисловість, стан і перспективи розвитку / В. О. Янковий // Харчова наука і технологія. — 2014. — № 11. —С. 90—95.